

О. М. МОСКАЛЕНКО,
професор, доцент, доктор економічних наук
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

СОЦІАЛЬНА ОРІЄНТАЦІЯ ПОЛІТИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ВИПЕРЕДЖАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Досліджено проблеми функціонування економіки України і перспективи її розвитку з позиції забезпечення стратегічних цілей соціальної держави. Розглянуто діалектику співвідношення потреб та можливостей політики випереджального економічного розвитку в країні в умовах розгортання ортодоксальних неоліберальних настроїв у владних структурах і підходів до їх реалізації в економіці та соціальній сфері. Сформульовано та аргументовано критичну авторську позицію щодо жорсткої рестриктивної політики державних видатків в умовах глибокої рецесії з точки зору неокейнсіанського підходу.

О. М. MOSKALENKO,
Professor, Assoc. Professor, Dr. of Econ. Sci.
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

SOCIAL ORIENTATION OF THE POLICY AND THE POSSIBILITIES OF ADVANCED ECONOMIC DEVELOPMENT IN UKRAINE

The article deals with problems of the Ukraine's economy and perspectives of its development from a social state position. The idea of the need and possibilities for realization of the policy of the advanced economic development in Ukraine in terms of deployment the orthodox neoliberal policy attitudes and intentions of their implementation in the economy and social sphere is considered. Critical position on the tight and restrictive policy of public expenditures in a deep recession in terms of neo-Keynesian approach is formulated.

Організація круглого столу за тематичним напрямом "Вихід з кризи" сьогодні є особливо нагальною, оскільки в Україні поглиблюються кризові явища і потрібно теоретично осмислити їх вихідні причини, шукати шляхи виходу з кризи на базі управління трансформацією економічного й політичного вектора розвитку країни.

Проблеми, з якими сьогодні стикається Україна, беруть свій початок у площині вибору вектора розвитку економіки і суспільства. На жаль, нині економічна політика держави, яка через дію негативних чинників політико-економічного та інституціонального характеру, а саме існування залежності від інститутів і рішень минулого протягом вибудовування української державності, опинилася в лещатах фінансової неспроможності, інституціональної регресії, інструментальної обмеженості і майже не виконує стимулюючої функції. Результатом цього є відсутність справедливого (з позицій принципів як ринкової, так і соціальної спра-

Москаленко Олександра Миколаївна (Moskalenko Oleksandra Mykolaivna) – e-mail: alexmoskalenko@ukr.net.

ведливості) та ефективного розподілу, отже, й ефективної системи мотивації до праці та економічної діяльності. Метою ж стимулюючої функції економічної політики є комплексне сприяння ефективному функціонуванню і подальшому розвитку вітчизняної економіки, її переведення на нову траєкторію зростання з урахуванням внутрішніх і глобалізаційних викликів. За цих умов потреба в теоретичному переосмисленні внутрішніх суперечностей системної трансформації економіки та суспільства України стає особливо актуальною.

Теоретичні імперативи становлення ефективної економічної політики. Як відомо, економічні теорії можуть змінювати спосіб функціонування економічних і соціальних систем. Імперативом для вибору економічного інструментарію сучасної держави, що орієнтується на добробут кожного громадянина, в умовах дії конституюючих положень соціально орієнтованої економіки, на наш погляд, повинно стати задеклароване ще Дж.М. Кейнсом *соціально центричне* завдання: “як поєднати три речі – економічну ефективність, соціальну справедливість та індивідуальну свободу” [1, с. 18].

Економічна ефективність, якщо виходити з логіки мейнстріму (неокласичного підходу), полягає в її отождненні з терміном “оптимальність за Парето”. Тобто, якщо зазначається, що суспільство є ефективним, це означає, що воно є оптимальним за Парето. Проте всесвітньо відомі економісти, такі як А. Бергсон [2, р. 326–328], К. Ерроу [3], П. Самуельсон [4], піддавали критиці ідею оптимальності за Парето. Сутність такої критики полягала в тому, що оптимальність за Парето як достатня умова для того, чого може досягти суспільство, є зовсім непривабливою з точки зору етики. Так, К. Басу зазначає, що “оптимальний за Парето, або ефективний, результат може бути досить неприємною річчю” [5, с. 59–60]. Конкуренція, виходячи з теореми невидимої руки, може привести країну до етично непоказного результату, коли система розподілу, де один громадянин отримує 0 одиниць корисності, а інший 100 одиниць, є можливою, що й буде оптимальним результатом. У зв’язку з цим можна зробити висновок, що в державному управлінні не можна виходити тільки з позиції економічної ефективності, тобто з Парето-оптимальності, а за основу прогресивної системи державного управління має братися *соціальна оптимальність*. Водночас важливим завданням є “побудова більш справедливого світу” [5, с. 35].

Соціальна справедливість. Існує певна сукупність концепцій соціальної справедливості. Особливо цікавою в аспекті практичної актуальності зазначеної проблеми в Україні вважаємо концепцію двовимірної справедливості Н. Фрейзер [6]. Питання справедливості завжди пов’язані з розподілом матеріальних і нематеріальних благ. У свою чергу, справедливість, за Н. Фрейзер, полягає в урахуванні двох вимірів: розподілу/перерозподілу (що дозволяє підтримувати соціальний статус) і переваги політики визнання відмінностей. Справедливість у суспільстві полягає в тому, щоб, по-перше, через перерозподіл матеріальних ресурсів забезпечити всім дорослим членам суспільства економічну незалежність (індивідуальну свободу) і право голосу, що є об’єктивною умовою паритету участі. Навпаки, нерівність і економічна залежність містять у собі економічний утиск. По-друге, інституціоналізовані культурно-ціннісні моделі повинні забезпечувати всім членам суспільства однакову повагу і рівність можливостей для здобуття суспільної поваги. Для досягнення такої соціальної справедливості необхідно застосовувати відповідні стратегії. Н. Фрейзер пропонує стратегію неререформістських реформ

як усереднений варіант між соціально-ліберальними (афірмація як пристосування до існуючих умов) і соціалістичними (трансформація як перетворення) концепціями справедливості [7, с. 30–33].

Не вдаючись до крайнощів і враховуючи взірцеві моделі країн, які сьогодні начебто беруться за основу програмних урядових дій в Україні, де ключовою є ліберальна держава, хоча дещо в її гіпертрофованій "неоліберальній" формі, умисно випустимо розгляд стратегії трансформації концепції соціальної справедливості соціалістичного спрямування. Саме тому хочеться наголосити, що ліберальна держава загального добробуту використовує афірмативну стратегію, яка має на меті компенсацію економічних вад вільної ринкової економіки через соціальні ініціативи уряду. При цьому економічна нерівність капіталу та праці не скасовується, а пом'якшується.

Проблему соціальної справедливості у своїх наукових обґрунтуваннях виходу із сучасної світової економічної кризи, де ключовою є проблема безробіття як результат політики скорочення державних витрат, витрат корпорацій, порушує і П. Кругман у системі координат неокейнсіанської теорії: "Сьогодні ми володіємо і знаннями, і інструментами, щоб покласти край стражданню людей" [8, с. 47]. Наведемо інші думки відомого вченого, що корелюють з двовимірною концепцією справедливості Н. Фрейзер: "Суттєве значення має добробут тих, з ким людина себе порівнює, саме тому сильна нерівність може здійснювати на суспільство руйнівний вплив... Люди, що бажають працювати, але позбавлені такої можливості, сильно страждають не тільки від втрати доходів, але і через зниження самооцінки" [8, с. 30]. Наголосимо на тому, що стратегія афірмації в концепції справедливості ліберальної держави, якою користуються держави з англосаксонською моделлю економіки, навіть при запровадженні політики скорочення бюджетних видатків, не допускає створення умов для тотального зубожіння населення. По суті, керівництвом до дії для ліберальних розвинутих держав є принцип двовимірної справедливості, де ключовими є забезпечення економічної незалежності й участі членів суспільства в прийнятті рішень, недопущення приниження їх людської гідності, гарантування соціального статусу через розподіл/перерозподіл матеріальних благ, створення умов для однакової поваги і рівності можливостей (передусім в освіті).

Роль держави в економіці та тип суспільства. Роль держави в сучасних умовах трансформується. "Мінімалістська держава" втрачає свою актуальність в умовах ускладнення структури та впорядкування економічних систем. У методологічних координатах робастної політичної економії доводиться, що межі, де вимагаються дії з боку держави чи державоподібних утворень, не повинні бути непорушними, а повинні мати можливість змінюватись у відповідь на такі технологічні та інституціональні новації, які збільшують відносну ефективність альтернативних підходів. За цих умов ідеал мінімалістської держави є плинним і не виступає деякою точкою рівноваги, в якій здійснюються всі дії з реформування інститутів [9, с. 20]. Сучасній державі для підтримання стійкості інститутів потрібно враховувати засади інституціонального конструювання – чи виходять вони із знаходження згоди, а не з'являються шляхом нав'язаної координації, чи існують можливості "відходу" для людей, які мають інші думки і позиції та підтримують альтернативні практики. Важливо визнати, що "стимули мають значення", і врахувати це в розробці регулятивних стандартів для оцінювання інституціональних методів і

в наданні пропозицій щодо реформ в економіці, законодавчій системі й соціальній сфері.

Сучасний досвід розвинутих країн підтверджує той факт, що роль держави в розподілі ВВП невпинно зростає. Наприклад, у таких країнах, як Швеція, Норвегія, Нідерланди, державні витрати становлять більш як 50% ВВП, згідно із загальноєвропейським рівнем – 40–45% [10, с. 189]. В Україні цей показник, як відомо, є близьким до 53%. Але дії центральної виконавчої влади зводяться, на наш погляд, до ортодоксальної неоліберальної політики скорочення державних видатків до 35% ВВП, що може здійснити деструктивний вплив на суспільство.

Яке суспільство нині формується в Україні? У розвинутих країнах, таких, наприклад, як Великобританія, тип суспільства наближається до класичного ліберального суспільства. У науковій літературі *класичне ліберальне суспільство* – це таке суспільство, де має місце різноманітність юрисдикції та інститутів влади, жоден з яких не наділений тотальною ієрархічною формою влади над іншими. Чи маємо ми нині ліберальне суспільство і чи працюють інститути влади в межах ліберальних стандартів? Це риторичне запитання. В Україні, на наш погляд, має місце “ілюзія реальної участі” громадян у державному управлінні через усі гілки влади.

Сучасні реалії України: економіка і політика. Україна ввійшла у світовий процес політичної турбулентності. Неокласична економічна традиція з обличчям раціональних максимізаторів корисності обґрунтовує соціальну жорсткість політичних курсів. Неоліберальні економісти моделюють світ, де ринки справляються з будь-якими труднощами. На ці неоліберальні “граблі” в гіпертрофованій формі, без урахування національної специфіки економіки, її структури, особливостей системи перерозподілу доходів, рівня доходів і рівня життя населення, на жаль, наступає і Україна.

Економіка України входить у круте піке. Її довготривала слабкість матиме довготривалі наслідки. Тільки деякі цифри, які спонукають до критичного аналізу результатів функціонування національної економіки, провокують панічні настрої в суспільстві та в ділових колах: падіння ВВП України в I кварталі 2015 р. порівняно з аналогічним періодом 2014 р. становило близько 15%; колосальна девальвація гривні (понад 300%); індекс цін виробників промислової продукції за I квартал 2015 р. до відповідного періоду попереднього року – 142,4%; індекс споживчих цін за I квартал 2015 р. до відповідного періоду 2014 р. становив 136,6% *.

Реальний сектор. Деіндустріалізація України почалася в 1990-х роках і відбувалася швидкими темпами. У 1990–2010 рр. частка машинобудування в економіці України скоротилась у 4 рази. У 1989 р. частка металургії в економіці дорівнювала 17%, а машинобудування – 38%, у 2000-х роках, – відповідно, 33% і 17% [14].

Реіндустріалізація України – ключова умова створення запасу міцності національної економіки. Постанова стратегічних цілей економічного розвитку України, їх наукове обґрунтування визначають шляхи їх досягнення і, по суті, є вибором її соціально-економічного вектора на довгострокову перспективу. У зв'язку з цим вважаємо абсолютно неприйнятним перетворювати індустріально-аграрну державу на аграрну – це крок назад, який передбачає якщо не повну, то часткову (але істотну) відмову від розвитку науки і техніки в країні, а також від

---

* Державний комітет статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

таких секторів, як машинобудування, хімічна галузь, металургія, авіабудування, космічні технології тощо. Це свідомий поворот на 180° від інноваційного шляху розвитку? А де ж концепт прогресу в економічній політиці держави, який сьогодні є таким необхідним? Перспективи розвитку аграрного сектору в Україні за умови переведення сільського господарства на високотехнологічні рейки, безперечно, є високими, але з паралельним розвитком вітчизняної промисловості на інноваційних засадах.

Разом з тим під гаслом "аграрної держави" через пресу формується суспільна думка щодо можливостей дозволу продажу землі в Україні*. Причому заклики зводяться до подолання стереотипів у суспільстві щодо проблеми купівлі-продажу землі іноземними державами, а також наводяться приклади успішних реформ на ринку землі, де, наприклад, у Німеччині 90% земель перебувають у приватній власності. За різними оцінками, вітчизняні землі сільськогосподарського призначення коштують близько 300–500 млрд. дол., продаж яких може "врятувати" Україну. Проте питання довіри до такого продажу земель украї сумнівне, якщо згадати результати приватизації 1990-х років. Як зазначав Президент інституту демократії і прав людини О. Мучник, "після 1 грудня 1991 р. в країні здійснено не приватизацію "державного" майна, а конфіскацію власності народу України" [13]. Тому виникає ряд запитань. Чи не буде дозвіл на продаж земель в Україні тим самим дійством приватизації? На нашу думку, це якраз той випадок, коли довгострокова перспектива, на противагу короткостроковій, є більш важливою. А як же майбутнє наших дітей, які житимуть на своїй-чужій землі? Чи завжди критерій економічної ефективності чи політичної доцільності є вірним? Якими тоді будуть "економічні можливості наших онуків" (Дж.М. Кейнс)? Безумовно, земля є товаром, але вона є й національним багатством, суспільним благом. Поставлене питання є дуже делікатним, і одним євроромантизмом, ринковим популізмом або "вимогами революційного часу" тут керуватися однозначно не можна.

Ефективна економічна політика і модель випереджального економічного розвитку: утопія чи нагальна потреба? Щоб економіка функціонувала ефективно, перш за все – була соціально орієнтованою, необхідно працювати над проведенням стандартної (але тільки розумної) економічної політики і над її змінами. Незважаючи на примарні перспективи швидкого відновлення економіки України, її здатності найскорішого виходу з кризи, все ж таки слід наголосити на нагальній потребі у новій моделі економічного розвитку. Єдино вірною цільовою настановою повинна стати *модель "шансів", модель, що створює можливості, модель прориву*, як, наприклад, *модель випереджального економічного розвитку*. Адже не кредитами та економією єдиними може (але не мусить) жити українське суспільство.

Стратегічною потребою України є розвиток реального високотехнологічного сектору за державної підтримки ланцюга "наука – освіта – високотехнологічний бізнес". Умови конкуренції у світі ускладнюються. Вона стає інноваційною, а саме – конкуренцією великих проектів, великого капіталу і держав. Україна, її політична та економічна влада повинні реагувати на зміни умов конкуренції у світовій економіці та крокувати в ногу з часом при розробці та реалізації економічних реформ. У цьому зв'язку варто згадати думку Г. Форда: "Бізнес, який нічого не виробляє окрім грошей, – порожній бізнес".

* Див., наприклад [12].

“Стимули мають значення”, а політика “бомби економії” провокує скорочення фінансування науки, освіти, системи охорони здоров’я, державного сектору управління, жорсткість умов для функціонування реального сектору і, як результат, втрату науково-технічного, інтелектуального та економічного потенціалів у цілому. В умовах тотальної дорожнечі, скорочення реальних доходів громадян, роль інститутів мотивації праці, таких як заробітна плата, нівелюється. Відбувається такий парадокс: “все” дорожчає, а людський ресурс, людська праця — дешевшає. Серед індикаторів рівня життя показовим є середня заробітна плата, що визначає купівельну спроможність населення. Слід зазначити, що вже сьогодні оплата праці в Україні (станом на I квартал 2015 р. середня заробітна плата дорівнювала 3643 грн. *) є у 2 рази меншою, ніж у Китаї (понад 7 тис. грн.) [11]. Тотальна економія, галопуюча інфляція і безробіття, яке зростає, погодження держави на “шокові” умови міжнародних фінансово-кредитних інститутів (підвищення житлово-комунальних тарифів для населення, відмова від індексації доходів громадян та інші непопулярні заходи) посилюватимуть соціальне напруження і відчуження. Таке соціальне протиріччя обов’язково дістане свій розв’язок у посиленні ентропійних процесів в економічній і соціальній системах.

Модель випереджального економічного розвитку — це модель прориву, яка визначає мотиваційні механізми і детермінує умови перевищення потенціальних можливостей економіки, створює передумови для розвитку інших сфер функціонування суспільства. Політика прориву в економіці, що корелює з євроінтеграційними прагненнями України та стає її ключовою суспільною вимогою, означає прорив уперед не тільки в економічному напрямі, але, передусім, у тих основах економіки, які формують декілька вихідних інституціональних базисів (інститутів), а саме: *освіта (людський капітал), наука, високотехнологічне виробництво, інвестиції, суспільні цінності*. Такий прорив, на наше переконання, можливий лише в умовах реалізації політики випереджального економічного розвитку на науково обґрунтованих теоретичних засадах. Умовою такої політики має стати *забезпечення національного економічного інтересу України через формування та конституційне забезпечення економічного суверенітету*.

Отже, *ефективна економічна політика в моделі випереджального економічного розвитку* — це політика, яка створює інституціональні умови для переключення типів поведінки економічних агентів, сприяє появі позитивних зрушень у мотивації бізнесу щодо продуктивної інноваційної діяльності, засновується на високому рівні інвестицій і значній орієнтації на майбутнє. Завданням економічної політики є створення стимуляційної властивості економічної системи [14].

Модель прориву покликана забезпечити ліквідацію відставання економіки та промисловості в класичних засадах техніки і технологій через технологічний стрибок, а також закріпити за країною ряд конкурентних переваг як власника технологій у декількох секторах (завдання “мінімум”), що постійно оновлюються і модернізуються. Ключовими принципами економічної політики випереджального розвитку стають: “обганяти, не наздоганяючи”, “випередити” у забезпеченні нових ідеологічних пріоритетів інноваційного розвитку, з урахуванням характеру і сутності політичної та соціальної структури суспільства, базової соціальної онтології та ціннісних орієнтирів населення. Обов’язковою умовою

---

* Державний комітет статистики України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

успішності модернізації стає повномасштабне оновлення технологічного базису промисловості, або реіндустріалізація економіки. Основними механізмами функціонально ефективної діяльності держави та її інститутів у системі координат реіндустріалізації та випереджального економічного розвитку мають бути: 1) прогнозування і передбачення потреб суспільства; 2) ідентифікація ринкових можливостей з метою створення умов для їх комерційного втілення за допомогою інструментарію економічної політики держави; 3) передбачення проблем і загроз майбутнього в суспільній і економічній сферах з метою усунення їх першопричин сьогодні, щоб елімінувати негативні наслідки в майбутньому; 4) передбачення і прогнозування перспективних технологій майбутнього і випереджальне створення їх професійного і технологічного базису сьогодні через інститути науки й освіти; 5) випереджальний (форсований) перехід до нового технологічного способу виробництва в умовах панівного; 6) технологічний стрибок як механізм випереджального (а не послідовного) вдосконалення техніки і технологій за допомогою форсованого навчання та впровадження готових технологічних і управлінських систем у якісно новий кадровий склад, який навчений і готовий сприйняти ці системи.

Стрибок через кілька етапів технологічного розвитку спрямований на порушення головної закономірності розвитку – послідовності вдосконалення техніки і технологій – і визначається інтерпретаційними можливостями, які цілеспрямовано створюються державою в науці, освіті, інноваційному підприємництві через наукову, промислову та освітню політику та економічну політику в цілому, чим планомерно забезпечується нарощування результату.

Випереджальний економічний розвиток – це питання не тільки темпів економічного зростання, яке супроводжується приростом національного продукту і збільшенням результативності реального сектору економіки. Такий тип розвитку – це, передусім, проблема якісного рівня державного управління, проривних його методів на мікро- і макрорівнях; питання довіри, збалансованості розвитку, технологічного розвитку на основі принципів "комбінаторного нарощування", "еволюційного розширення", суть яких полягає в розумінні закономірностей розвитку техніки і технологій, їх поєднанні, конвергенції, де рух з "нуля" вже неможливий. Тому на часі такі інструментальні форми випереджального розвитку, як імпорт та імітація технологій, їх реплікація.

Випереджальний економічний розвиток передбачає концентрацію ресурсів на перспективних магістральних напрямках у науці і техніці, освіті, інституціональному і соціальному розвитку. Це вибір альтернативного шляху розвитку, забезпечення інституціональних умов для технологічного стрибка, перенесення апробованих знань про найкращі ділові практики, методи державного управління, про технології та інновації в інституціональне середовище, яке готове сприйняти ці знання.

Інституціональною умовою і засобом економічної політики випереджального економічного розвитку є розвинутий фінансовий сектор, який визначає *diana-zon* фінансових можливостей економічних агентів як суб'єктів традиційної та інноваційної сфер економіки до випереджального економічного розвитку, які в умовах стабільності приймають рішення про зміну свого статусу та моделі поведінки з традиційної на інноваційну [14, с. 122–123]. Фінансовий сектор у моделі випереджального економічного розвитку розглядається як екзогенна величина, яка

схильна до аберацій і визначає спроможність економічних агентів (створює позитивні умови або погіршує їх) займатись інноваційною діяльністю. Питання джерел фінансування політики випереджального економічного розвитку – це питання рівня економічної системи, доброї політичної волі, урядових ініціатив, державних програм, структури економіки в її перманентній реконфігурації, технологічного розвитку з ймовірнісними науковими проривами в техніці і технологіях, створенні інновацій, збалансованого розвитку галузей і соціальних сфер, внутрішнього споживчого попиту на вітчизняні інновації, збереження традиційних секторів і створення нових відповідно до напрямів перспективного технологічного способу виробництва.

Актуальним у цьому контексті є також створення ринкових стимулів для насичення фінансового діапазону, де важливо сформувати розвинутий фінансовий ринок з доступними кредитними ресурсами. Крім того, слід досягти збігу інтересів промислового і фінансового капіталів у циклічно-хвильовій динаміці, що сприятиме переключенню моделей поведінки суб'єктів господарювання всіх рівнів з традиційної на інноваційну.

Висновки

На жаль, в Україні сьогодні можна визнати суспільно-економічну неспроможність до нових типів економічної активності та інституціональну неготовність до випереджального економічного розвитку. Проте об'єктивна необхідність у побудові вітчизняної моделі випереджального розвитку стає очевидною і має важливе практичне значення для розвитку національної економіки у перспективі. Базовою метою для України як малої залежної економіки стають забезпечення випереджального економічного відновлення та формування запасу міцності економічної системи. У будь-якому разі дотримання базових принципів випереджального економічного розвитку, в основу якого покладено економічний патріотизм, який враховує дійсно національний інтерес, а не його псевдозамінники, тільки наблизить Україну до рівноправного членства в ЄС у довгостроковій перспективі.

Разом з тим дотримання принципів соціальної держави – це той шлях, який створює можливості та “справедливість шансів” для стабілізації економічної ситуації. Навпаки, непродумана рестриктивна бюджетна політика, яка не має нічого спільного з принципами ліберальної держави загального добробуту, що начебто присутня в політиці України, формуватиме економіку, яка стискатиметься від дефіциту попиту. Головним для виходу із сучасної кризи є стрімке зростання державних витрат на науку, освіту, інфраструктуру, що створюватиме робочі місця, знижуватиме безробіття, стимулюватиме інвестиційні витрати тощо. Прогресивні моделі економічного розвитку, такі як випереджальний економічний розвиток, вимагають нової економічної політики в межах забезпечення конституюючих положень соціальної держави, де ключовим є принцип соціальної справедливості. На нашу думку, загальна економічна ефективність є похідною від соціальної оптимальності.

Список використаної літератури

1. *Назар С.* Путь к Великой цели. История одной экономической идеи ; [пер. с англ. А. Сатунина и Н. Шаховой]. – М. : Corpus, 2013. – 704 с.
2. *Bergson A.* A Reformulation of Certain Aspects of Welfare Economics // *The Quarterly Journal of Economics.* – 1938. – Vol. 52. – No. 2. – P. 310–334 [Електронний

ресурс]. — Режим доступу : http://stevereads.com/papers_to_read/a_reformulation_of_certain_aspects_of_welfare_economics.pdf.

3. Эрроу К. Коллективный выбор и индивидуальные ценности ; [пер. с англ. Ю. Яновская]. — М. : Изд-во ГУ ВШЭ. — 2004. — 204 с.

4. Самуэльсон П.А. Основания экономического анализа. — СПб. : Экономическая школа, 2002. — 604 с.

5. Басу К. По ту сторону невидимой руки: основания новой экономической науки ; [пер. с англ.] ; [под ред. И. Чубарова]. — М. : Изд-во Института Гайдара, 2014. — 432 с.

6. Fraser N., Honneth A. Umverteilung oder Anerkennung? Eine politisch-philosophische Kontroverse. — Frankfurt-am-Main : Suhrkamp Verlag, 2003.

7. Гомберг Т., Блэзиус Ю., Крелль К., Тимпе М. Курс социальной демократии. Ч. 1. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. — 160 с.

8. Кругман П. Выход из кризиса есть! — М. : Азбука-Бизнес, Азбука-Аттикус, 2013. — 320 с.

9. Пеннингтон М. Классический либерализм и будущее социально-экономической политики ; [пер. с англ. Ю. Кузнецова]. — М. : Мысль, 2014. — 452 с.

10. Человек и экономика: справедливость и базисная демократия против тоталитаризма рынка и капитала ; [под ред. А.В. Бузгалина и М.И. Воейкова]. — М. : Экономика, 2011. — 556 с.

11. Костин И. Реиндустриализация: Китай соединяет пролетариев всех стран // Газета 2000. — 2014. — № 22. VIII. — В1—В2.

12. Рыбалка К. Украину спасет немедленная распродажа земли // Газета 2000. — 2014. — № 5. XII. — А1, А6.

13. Мучник А. Ответим на конфискацию национализацией // Газета 2000. — 2012. — № 9. III. — В2.

14. Москаленко О.М. Теорія і модель випереджаючого економічного розвитку в системі суспільних стратегічних потреб : моногр. — К. : КНЕУ, 2014. — 550 с.

References

1. Nasar S. *Put' k Velikoi Tseli. Istoriya Odnoi Ekonomicheskoi Idei* [Grand Pursuit. The Story of Economic Genius]. Moscow, Corpus, 2013 [in Russian].

2. Bergson A. A Reformulation of Certain Aspects of Welfare Economics. *Quart. J. of Economics*, 1938, Vol. 52, No. 2, pp. 310—334, available at: http://stevereads.com/papers_to_read/a_reformulation_of_certain_aspects_of_welfare_economics.pdf.

3. Arrow K. *Kollektivnyi Vybor i Individual'nye Tsennosti* [Social Choice and Individual Values]. Moscow, State Univ. HSE, 2004 [in Russian].

4. Samuelson P.A. *Osnovaniya Ekonomicheskogo Analiza* [Foundations of Economic Analysis]. St.-Petersburg, Ekonomich. Shkola, 2002 [in Russian].

5. Basu K. *Po Tu Storonu Nevidimoi Ruki: Osnovaniya Novoi Ekonomicheskoi Nauki* [Beyond the Invisible Hand: Groundwork for a New Economics]. Moscow, Gaidar Inst., 2014 [in Russian].

6. Fraser N., Honneth A. Umverteilung oder Anerkennung? Eine politisch-philosophische Kontroverse. Frankfurt-am-Main, Suhrkamp, 2003.

7. Gombert T., Bläsius J., Krell C., Timpe M. *Kurs Sotsial'noi Demokratii. Ch. 1* [Fondements de la Démocratie Sociale, Part 1]. Moscow, Ross. Politich. Entsikl., 2010 [in Russian].

-
8. Krugman P. *Vykhod iz Krizisa Est'!* [End This Depression Now!]. Moscow, Azbuka Biznes, Azbuka-Attikus, 2013 [in Russian].
  9. Pennington M. *Klassicheskii Liberalizm i Budushchee Sotsial'no-Ekonomicheskoi Politiki* [Classical Liberalism and the Future of Public Policy]. Moscow, Mysl', 2014 [in Russian].
  10. *Chelovek i Ekonomika: Spravedlivost' i Bazisnaya Demokratiya Protiv Totalitarizma Rynka i Kapitala, pod red. A.V. Buzgalina, M.I. Voeikova* [Person and Economy: Justice and Basis Democracy Against the Totalitarianism of a Market and a Capital], edited by A.V. Buzgalin, M.I. Voeikov. Moscow, Ekonomika, 2011 [in Russian].
  11. Kostin I. *Reindustrializatsiya: Kitai soedinyaet proletariiev vsekh stran* [Reindustrialization: China joins the workers of all countries]. *Gazeta 2000 – Newspaper 2000*, 2014, No. 22.VIII, B1–B2 [in Russian].
  12. Rybalka K. *Ukrainu spaset nemedlennaya rasprodazha zemli* [The immediate sale of lands saves Ukraine]. *Gazeta 2000 – Newspaper 2000*, 2014, No. 5.XII, A1, A6 [in Russian].
  13. Muchnik A. *Otvetim na konfiskatsiyu natsionalizatsiei* [Confiscation can be answered by nationalization]. *Gazeta 2000 – Newspaper 2000*, 2012, No. 9.III, B2 [in Russian].
  14. Moskalenko O.M. *Teoriya i Model' Vyperedzhayuchogo Ekonomichnogo Rozvytku v Systemi Suspil'nykh Strategichnykh Potreb* [The Theory and a Model of Advanced Economic Development in a System of Social Strategic Needs]. Kyiv, KNEU, 2014 [in Ukrainian].
-